
Sedad Dizdarević

Mevlana i mevlevije u Bosni

Rezime

Mevlana Dželaluddin Rumi, zasigurno najveći i najznačajniji svjetski arif, gnostik i pjesnik, je tokom svog života a i nakon toga ostavio veoma značajan trag u povijesti islamske i cjelokupne svjetske kulture i civilizacije.

Nakon smrti njegov uticaj u svijetu se prenosi na dva načina i to putem njegovih pisanih djela, prije svega "Mesnevije", i putem mevlevijskog tarikata, koji je čuvao, njegovao i širio njegovu misao i bogatio tradiciju nastalu na povijesnim i pseudopovijesnim historijskim izvorima. O uticaju i ulozi Mevlane, odnosno njegovih pisanih djela i mevlevijskog tarikata, u različitim historijskim erama, geografskim meridijanima i kulturno-civilizacijskim središtima pisali su mnogi a najviše istraživači kao što su Reynolds Nikolson, Annemarie Schiimmel, Abdalbaki Golpinarli, Ikbal Afzal, Abdalhusejn Zarinkub i u posljednje vrijeme Franklin Luis.

Kod nas je o tome napisao najznačajnije radove profesor doktor Džemal Čehajić, te Sulejman Kemura, Slobodan Ilić, Mahmud Traljić i dr. No, s obzirom na značaj i uticaj "Mesnevije" i mevlevijskog tarikata u Bosni i Hercegovini na polju nastajanja i izgradnje islamske kulture, ova tema nije ni blizu elaborirana. Treba podsjetiti da je Mevlana sa svojom "Mesnevijom" kroz našu povijest predstavljao neku vrstu oca islamskog tesavufa u Bosni i Hercegovini te da je najveći istraživač tesavufa na teritoriji bivše Jugoslavije rahmetli Džemal Čehajić argumentirano smatrao da je mevlevijski tarikat odigrao ključnu ulogu na polju širenja islama i islamske kulture u Bosni i Hercegovini tokom prvog stoljeća osmanske vlasti. U ovom članku ćemo pokušati baciti više svjetla na tu činjenicu i još neka pitanja

vezana za mevlevijski tarikati i Mevlanu, odnosno njegovu “Mesneviju” u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: Dželaluddin Rumi Mevlana, mevlevijski tarikati, Mesnevija, Bosna i Hercegovina

Mevlevijski tarikati kroz povijest

Mevlevijski tarikati nije utemeljio sam Mevlana, jer on nikada i nije pomišljao na takvo što, to je učinio njegov sin Sultan Veled, koji je nakon smrti Mevlaninog bliskog prijatelja Husamuddina Čelebija na sebe preuzeo obavezu da čuva i širi ideje i uticaj oca. Sultan Veled nije bio poput oca istaknuti pjesnik i arif ali je na polju organizacije i rukovođenja pokazao značajan uspjeh. On je udario temelje novog tarikata, i zahvaljujući uticaju i slavi oca, povezo se s tadašnjim vladarima, okoristio se njihovom materijalnom i duhovnom podrškom te na taj način proširio uticaj mevlevijskog tarikata izvan zidina Konje, pa čak i šire.¹

Mevlevijski tarikati je tokom svoje duge povijesti, preko sedam stotina godina, imao brojne uspone i padove, no, generalno rečeno, ovaj tarikati i njegovi pripadnici su uglavnom bili miljenici vlasti, bogatih, obrazovanih i naprednih slojeva društva. S obzirom na kosmopolitizam, toleranciju i panreligionizam, mevlevijski tarikati nije predstavljao opasnost za vlast; zbog svoje konformističke i univerzalističke prirode ovaj tarikati nije zadirao u pitanja vlasti niti je iskazivao pretenzionističke težnje, kao što je to bio slučaj s nekim tarikatima poput bektasija.

Uloga mevlevijskog tarikata je uglavnom bila prozelitsko-prosvjetiteljska tako da je bez većih problema djelovao tokom čitave osmanlijske ere.

Kao što je poznato, mevlevijski i bektasijski tarikati su bili najuticajnijii sufijski tarikati na teritoriji Osmanlijske imperije, no bektasijski uticaj se uglavnom reflektirao na nižim slojevima društva, kod janjičara i u ruralnim sredinama. S druge strane, mevlevijski tarikati se najviše iskazao u većim i

¹ Franklin, Luis, “Mevlana jučer, danas, Istok i Zapad”, prijevod na perzijski Farhad Farohmanfar, Teheran, Salis, 1383, str. 377.-381.

naprednijim sredinama, kod aristokratskih i obrazovanih slojeva društva ili pak, na samom dvoru.²

U prilog toj činjenici ide podatak da 320 registriranih sufijskih divanskih pjesnika, koliko ih se spominje u osmanskim tezkirama i historijama, njih 220, odnosno oko dvije trećine, pripadaju mevlevijskom tarikatu.³

Mevlevije su tokom seldžučke vladavine imali veoma povlašten položaj, jer je njihov duhovni pročelnik Mevlana Dželaluddin Rumi imao vrlo bliske odnose s većinom članova seldžučkog dvora u Konji. Njihov položaj se nije značajno promijenio dolaskom Osmanlija krajem trinaestog stoljeća, jer su oni nastavili tradiciju i običaje svojih prethodnika. Tokom XV i XVI stoljeća mevlevije još ne gube vezu s narodom tako da u to vrijeme susrećemo veliki broj sela koja mahom slijede mevlevijski tarikat. Pripadnici ovog reda su se u to vrijeme odlikovali velikom tolerančnošću, otvorenošću i slobodarskim duhom, jer tada mevlevijski tarikat još nije imao konačnu formu po kojoj je bio prepoznatljiv posljednjih stoljeća. Čak ni legendarni mevlevijski ples sema, po kojem ih poznaje sva zapadna hemisfera, u to vrijeme još nije bio zaokružen i jasno određen.⁴

Tada nije bilo stroge odvojenosti žena i muškaraca pa su pojedine žene nerijetko stajale na čelu neke od mnogobrojnih mevlevijskih tekija.

No, malo-pomalo mevlevijski tarikat se odvaja od običnog naroda i sve više pada u zagrljaj viših slojeva i vladarskih struktura. Na taj način država ima veći upliv unutar samog tarikata, dobija mogućnost da utječe na izbor halifa i šejhova a, zauzvrat, svu materijalnu i finansijsku podršku u vidu vakufa, izgradnje i obnove tekija te dotiranja određenih troškova preuzima na sebe.

To je period kada sultani kao što su Murat II, Bajazid II, Selim I i Murat III pružaju maksimalnu podršku mevlevijskom tarikatu i širenju perzijskoga jezika a s njima i iranske kulture na teritoriji Osmanske imperije. Spomenuti vladari mevlevijski tarikat koriste kao protutežu radikalnim i heterodoksnim

² Ismail Haki Arzan, Čaršili, "Povijest Osmanlija", prijevod na perzijski jezik Iredž Noubacht, tom 1, Teheran, Kejhani, 1375, str. 625-659 i Bernard, Luis, "Istanbul i civilizacija Osmanske imperije", prijevod na perzijski Mahmelek Behar, Teheran, Šerkate entešarate elmi ve farhangi, 1360, str. 223.-228.

³ Fehim, Nametak, "Divanska književnost", Orijentalni institut, Sarajevo, 1997, str. 116

⁴ Abdulbaki, Golpinarli, "Mevlevije nakon Mevlane", prijevod na perzijski Teufik Subhani, Teheran, Našre elmi, 1382, str. 365.-366.

sufijskim redovima, koji podupiru Safavide i koji povremeno podižu ustanke širom imperije.⁵

Ta situacija se negativno reflektirala unutar samog mevlevijskog tarikata, jer na taj način on postaje oruđe u rukama Osmanske imperije, te joj pomaže da neutralizira negativne uticaje heterodoksnih tarikata kao što su beктаšijski, hurufijski i sl.

Sedamnaesto stoljeće predstavlja mračno doba Osmanske imperije i period kada svi tarikati i sve slobodarske ideje bivaju proganjani, jer u to vrijeme do izražaja dolazi redukcionističko-ekstremistička sekta poznata pod imenom kadizadeler, koja na neki način predstavlja preteče današnjih vehabija. Utemeljitelj ove sekte bio je izvjesni Vaiz Vali, koji širi ekstremističke ideje, što za posljedicu ima uništavanje i razaranje velikog broja tekija, pa čak i zabranu prakticiranja određenih sufijskih obreda kao što je ples sema.

Srećom ta situacija nije dugo trajala tako da se krajem XVII i početkom XVIII stoljeća u Osmanskoj imperiji ponovo normalizira stanje i sufijski tarikati iznova stječu slobodu djelovanja.

Tokom XVIII i XIX stoljeća mevlevijski tarikat nanovo pridobija simpatije osmanlijskih vladara kao što su Selim III, Abdulmedžid, Abdulaziz i Abdulhamid. Pozitivan odnos sultana prema ovom tarikatu je bio naročito izražen za vrijeme sultana Selima III i Abdulaziza, posebice stoga što je sultan Abdulaziz bio duhovno vezan za ovaj tarikat, odnosno deklarirao se kao pripadnik mevlevijskog tarikata. U to vrijeme je bila aktualna reforma vlasti poznata pod nazivom "Tanzimat"⁶ zbog čega je vlast odlučila da se obračuna sa svima onima koji priječe transformaciju osmanskog društva. S obzirom na to da su janjičari najviše gubili ovim reformama a da su duhovnom linijom bili vezani za beктаšijski red, tadašnji sultani su preferirali i propagirali ortodokсне redove odane vlasti kao što je bio mevlevijski. Kao posljedica toga što je vlast pokazivala ogromne simpatije prema mevlevijskom tarikatu, najširiji krug tadašnje inteligencije, plemstva i uglednih ljudi staje u red onih koji pomažu ili se, pak, priključuju ovom tarikatu.

No, ova idila i bezbrižnost pripadnika mevlevijskog tarikata nisu trajali dugo, jer već dolaskom Kemala Atatürka na vlast 1923. godine, situacija

⁵ Ibid, str. 352.

⁶ Ibid. Str. 329.-335. i 575.-580.

glede religije i sufijskih redova postaje komplicirana tako da 1925. zvanično biva izdata zabrana djelovanja svih sufijskih redova u Turskoj. Mnogobrojne mevlevijske tekije širom Turske i Mevlanino turbe u Konji postaju samo spomenici prošlosti i folklor a ovaj red polahko prestaje da egzistira širom islamskoga svijeta.

Jedan od posljednjih potomaka Mevlanine loze Muhammed Bakir Čelebi premješta centar mevlevijskog reda u sirijski grad Halep, međutim, nakon njegove smrti, i to središte prestaje djelovati.

Mevlevijski red i običaji ovog reda, prije svega duhovni ples sema, u Turskoj nakon toga poprimaju oblik nacionalnog folklor a hanikah u Konji postaje muzej. Međutim, nakon što je UNESCO proglasio 1973. godinu "Godinom Rumija", u Turskoj i u cijelom svijetu dolazi do velikih promjena kada je riječ o odnosu prema Rumiju i njegovom naslijeđu.⁷

Nakon toga, djelovanje mevlevija se prenosi djelimično na Zapad ili, tačnije, u Ameriku a drugim dijelom se zadržava na teritoriji koju je nekada pokrivala Osmanska imperija, u formi komentiranja "Mesnevije" i obilježavanja datuma smrti hazreti Mevlane pod nazivom "Šabe arus".

Mevlana u svijetu

Mevlana je jedan od rijetkih velikana koji je podjednako ostavio uticaj na zapadu i na istoku. Mada je njegov uticaj širom islamskog svijeta veoma velik, kada je riječ o turskoj kulturi i književnosti taj uticaj je neizmjeran. Po mišljenju nekih istaknutih orijentalista i poznavalaca Mevlane kao što su Annemarie Schiimmel i Abdalbaki Golpinarli, turska književnost nikada ne bi bila ono što jeste da nije bilo Mevlane i jednog broja njegovih sljedbenika.⁸

Mevlana je svojim djelima, prije svega "Mesnevijom", ostavio dubok trag u klasičnoj turskoj književnosti, a njemu i njegovom tarikatu su se pridružili neki od najvećih osmanskih pjesnika kao što su Nešati, Vedždi, Naili, Galib, Nafi, Nabi, Fasih i dr. Pored njih, značajan je broj onih koji nisu pripadali mevlevijskom tarikatu ali su bili pod uticajem Rumija i tako pružili značajan doprinos razvoju osmanske divanske književnosti.

⁷ Franklin, Luis, Ibid, str. 605.

⁸ Annemarie Schiimmel, "Gnostičke dimenzije islama", prijevod na perzijski Abdurahim Gouhari, Teheran, Našre farhangi, 1381., str. 523.

Golpinarli smatra da unutar osmanske divanske književnosti postoji specifična mevlevijska književnost koju nije moguće razumjeti bez dobrog poznavanja mevlevijske terminologije, običaja, tradicije i tome slično.⁹

Mevlana i mevlevije su, također, izvršili veliki uticaj na nastanak i razvoj tradicionalne turske muzike i slikarstva, koje nije moguće zamisliti bez njihove uloge.

Mevlana je, također, izvršio značajan uticaj na tlu Indijskog potkontinenta, gdje je, kao i u Turskoj, bio prihvaćen od svih tarikatskih redova a njegova "Mesneviya" slovila kao sveta knjiga.¹⁰

On je predstavljao inspiraciju za dvojicu najvećih pjesnika indijskog stila Saiba i Bidela a njegov uticaj nije mogao izbjeći ni najveći islamski mislilac dvadesetog stoljeća pakistanskog porijekla Ikbal Lahori. Ikbal je Mevlanu držao za svog vodiča, smatrajući da on svojim idejama može spasiti islamski svijet iz dekadence i čovječanstvo od problema u koje je zapalo.¹¹ Ikbal je na taj način na Indijskom potkontinentu potaknuo pravu bujicu istraživačkih poduhvata na polju istraživanja i predstavljanja Mevlane. Zato iz tog područja potječu najveći stručnjaci za Mevlanu kao što su Šibli Numani, Ikbal Afzal i Abdulhakim Halifa.

Mevlanin uticaj nije zaobišao ni Iran, odnosno njegovu domovinu, koju je napustio veoma mlad.

Međutim, zbog određenih političkih razloga i osmansko-safavidskih sporova u to vrijeme Mevlana nije bio prihvaćen u domovini onako kako je trebalo. Napisani su mnogobrojni komentari na njegova djela, ali njegov uticaj nije bio toliko dubok kao što je to bio slučaj u Turskoj i na Indijskom potkontinentu.

Ono što je čudno jeste činjenica da je Mevlana izvršio veoma značajan uticaj na Zapadu, mada nije imao nikakve veze s tom kulturom. Prve vijesti o Mevlani i mevlevijskom tarikatu na Zapadu pronijeli su zapadni putopisci i avanturisti koji su posjetili Istanbul. Njih je prvenstveno zadivio čarobni ples "vrtećih derviša". Prvi koji je preveo jedan broj Mevlaninih gazela na jedan od zapadnih jezika bio je Austrijanac Joseph von Hammer Purgstall. No, njegov

⁹ Abdalbaki, Golpinarli, "Mevlevije nakon Mevlane", *ibid*, str. 563

¹⁰ Ikbal, Afzal, "Mevlanin uticaj na islamsku kulturu", prijevod na perzijski jezik Muhammed Rafii Mehrabadi, Teheran, Atai, 1363., str. 34

¹¹ Franklin, Luis, *Ibid*, str. 523.-526.

rad nije naišao na dobar prijem u Evropi sve dok Nijemac Friedrich Ruckert nije preveo nekoliko Mevlaninih gazela na njemački jezik. On je, ustvari, zvanično otvorio eru ozbiljnih istraživačkih poduhvata na polju Mevlanine misli. Njegovim stopama su krenuli Sir James Redhouse, H. Whinfield, Reynold Alleyne Nicholson i Arthur John Arberry u Velikoj Britaniji, Helmut Ritter, Fritz Meier i Annemarie Schiimmel u Njemačkoj te Eva Mayerovitch u Francuskoj i drugi.

Kraj XIX i početak XX stoljeća donose pravu poplavu istraživačkih poduhvata i prijevoda Mevlaninih djela na Zapadu. S druge strane, njemu se za pomoć obraćaju kršćanski teolozi kako bi zaustavili negativni uticaj i širenje Hajamovih nihilističko-bezbožnjačkih ideja na Zapadu.

Na vrelu njegovih ideja napajali su se i drugi velikani kao što su Rene Genon, Frithjof Schuon i Titus Burckhardt. Oni su, koristeći Mevlanine ideje, Zapadu predstavljali istinsko lice islama. Sve je to dovelo do toga da velikani kao što je Hegel, Herman Ete, Wiliam Hesti i drugi usmjere pažnju ka Mevlani i njegovim djelima.¹²

Tokom prve polovine XX stoljeća javlja se znatan broj mističnih pokreta koji koriste Mevlanine stihove i ples kako bi privukli što veći broj zapadnjaka, na tom polju najviše su se istakli izvjesni Mehr baba i Idris šah. Oni su pokušali odvojiti Mevlanu od islama i pokazati da je moguće biti derviš bez prakticiranja islamskih obreda.¹³

No, to je bio samo nagovještaj ozbiljnijeg prodora Mevlaninih ideja i misli na Zapad. Nakon što je UNESCO sedamstotu godišnjicu Mevlanine smrti, odnosno 1973. godinu, proglasio "Godinom Rumija", na Zapadu počinje era Mevlane. Širom Zapada dolazi do formiranja sufijskih redova i asocijacija koje se vežu za Mevlanu. U tim udruženjima ili redovima se obavezno čita i komentira "Mesnevija" uz prakticiranje duhovnog plesa mevlevija.

Franklin Luis u svojoj najnovijoj knjizi pod naslovom "Mevlana jučer, danas, Istok i Zapad" navodi čitav niz istaknutih pisaca i pjesnika sa Zapada koji su bili pod uticajem Mevlaninih ideja kao što su J. I. Follker i Colen Gharpehet u Velikoj Britaniji, Nazim Hikmet u Turskoj, Robert Dankan, Danill Librete, Robert Blay i Colmen Barks u Americi. Treba spomenuti da su Blay, kao jedan

¹² Franklin, Luis, Ibid, str. 658.-666.

¹³ Ibid, str. 667.-668.

od najvećih savremenih američkih pjesnika, i manje poznati Barks svojim prijevodima i recitiranjem Mevlaninih gazela učinili da ovaj islamski pjesnik i arif postane najčitaniji i najpoznatiji pjesnik XX stoljeća u Americi.¹⁴

Slava i glas Mevlane na Zapadu su još u usponu, o čemu govori činjenica da je UNESCO 2007. godinu, odnosno osamstotu godišnjicu Mevlaninog rođenja, proglasio "Godinom Mevlane".

Nažalost, čini se da islamski svijet uvijek kasni pa čak i kada treba da prepozna svoje vrijednosti i da uči iz njih. I u ovom slučaju je bilo tako, jer su islamske zemlje koje baštine Mevlanine ideje tek nakon Zapada ozbiljnije okrenuli lice ovom velikanu.

Uloga i značaj Mevlane i mevlevijskog tarikata u BiH

Mada Mevlana i mevlevijski tarikat nisu imali direktne veze s Bosnom, kao što je to slučaj s Iranom, Turskom, pa čak i Pakistanom, koji je stoljećima baštiniro iransku kulturu i jezik, njihov uticaj je u odnosu na ostale arife i tarikate nemjerljiv. Mevlana je zbog "Mesnevije" direktno ili, pak, indirektno djelovao na sve sufije i divanske pjesnike tako da je ponekad teško razlučiti da li određeni pjesnik pripada mevlevijskom tarikatu ili samo iznosi simpatije ka Mevlani. Tumačenje "Mesnevije" je bila ustaljena praksa u Bosni i Hercegovini od samog osvajanja a jedan od najpoznatijih tumača "Mesnevije" ili "Mesnevhana" bio je šejh Fevzija Blagajac. On je, naime, djelovao u "Darul Mesnevi", koju je osnovao naš veliki pjesnik po imenu Derviš-paša Bajezidagić. Sličnih institucija je bilo i u drugim gradovima Bosne. S druge strane, u svim mevlevijskim tekijama kao što su bile one u Sarajevu i Mostaru, zatim pojedinim džamijama, kućama i školama, kao što je bio slučaj u Livnu, Visokom i Travniku, održavana su predavanja na temu "Mesnevije".¹⁵

Mevlanom i tumačenjem njegovih djela bavili su se mnogobrojni istaknuti pjesnici i alimi, između ostalih Šam'i, Sudi, Habibi dede, Derviš-paša Bajezidagić, Abdullah Bošnjak, Muhtešim Šabanović, Ali dede Bošnjak, Leduni i dr.¹⁶

¹⁴ Ibid, str. 770.-792.

¹⁵ Salih, Trako, "Predavanje Mesnevije i Mesnevhani u Sarajevu", Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga V-VI, 1978, str. 221.-226.

¹⁶ Mehmed, Handžić, "Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana", Državna štamparija, Sarajevo 1933. str. 60.-64.

S druge strane, mevlevijski tarikati je, uz nakšibendijski, bio sve vrijeme najrašireniji tarikati u Bosni i Hercegovini. Nakšibendijski tarikati nije mnogo utjecao na širenje islama i islamske kulture, međutim, kao što smo već napomenuli, mevlevijski i beктаšijski tarikati su bili najuticajnije tarikati na teritoriji Osmanskoga carstva. Rahmetli Ćehajić je svojim istraživanjima pokazao da beктаšije nisu uspjele prodrijeti na tlo Bosne i Hercegovine, za razliku od Kosova, Albanije, Južne Srbije i Makedonije gdje su odigrali značajnu ulogu. Prema tome, mevlevijski tarikati je tokom cijeloga osmanskog perioda igrao najznačajniju ulogu u BiH. Neki historijski podaci i predaje pokazuju da su mevlevije odigrale ključnu ulogu prilikom širenja islama u Bosni i Hercegovini i nastanka islamske kulture. Isa-beg Ishaković, mevlevija i prvi namjesnik Bosanskog sandžaka, 1462. godine, godinu dana prije konačnog pada Bosanskog kraljevstva, u Sarajevu gradi prvu tekiju koja kasnije postaje poznata kao Dergah ili Astone¹⁷. Poznato je da su ovaj naziv nosile samo najvažnije i centralne tekije u Osmanskom carstvu. Ova tekija je, također, bila i sjedište vrhovnog ehija, koji je dolazio iz Istanbula da bi prikupio prihode iz evropskih dijelova imperije. Naime, svi trgovci i zanatlije u Osmanskom carstvu bili su udruženi u esnafe ili cehove na čijem čelu se nalazio jedan duhovni vođa ili šejh kojeg su nazivali ehi.

S druge strane, poznata je predaja prema kojoj je posljednji bogumilski did svoj sveti štap predao mevlevijskom dedi. Smatra se da je taj štap čuvan u mevlevijskoj tekiji na Bendbaši sve dok ona nije srušena, kad se gubi svaki trag spomenutom štapu.¹⁸ Ova predaja, bez obzira na to da li je istinita ili ne, govori o značaju mevlevijskog tarikata i njegovoj predvodničkoj ulozi na polju širenja islama i islamske kulture nakon osvajanja Bosne.

Treći historijski podatak koji govori o značaju i ulozi mevlevijskog tarikata u Bosni jeste činjenica da su svi pripadnici saračkog esnafa bili sljedbenici mevlevijskog tarikata. Naime, sarački ili sedlarski esnaf je, nakon tabačkog, bio najbrojniji esnaf u Bosni¹⁹. Poznato je da su pripadnici ovog esnafa bili

¹⁷ Azra, Gadžo-Kasumović, "Mevlevijska tekija Isa-bega kao koordinator humanitarnih, kulturnih i privrednih aktivnosti", Beharistan, br. 2, 2001., str. 25.-38.

¹⁸ Rusmir, Mahmutćehajić, "Dobra Bosna", Zagreb, 1997, str. 80.-89.

¹⁹ Džemal, Ćehajić, "Beктаšije i islam u BiH", Anali GHB biblioteke, knj.V-VI, 1978., str. 94.

najuticajni u abasidskoj, iranskoj i turskoj imperiji. Naime, ovim zanatom su se bavili uglavnom Iranci a kasnije pripadnici onih tarikata koji potječu iz Irana.²⁰

Kakva je veza između mevlevijskog tarikata i saračkog esnafa govori podatak da je vrhovni ehi saračkog esnafa u Bosni u XVI stoljeću postao šejh mevlevijske tekije.

Međutim, najzanimljiviji je podatak da od 320 registriranih osmanskih divanskih sufijskih pjesnika njih 220 pripada mevlevijskom tarikatu²¹. Od 320 sufijskih divanskih pjesnika njih pedesetak potječe iz Bosne, od čega 25 pripadaju mevlevijskom tarikatu. Sve to govori o značaju i ulozi mevlevijskog tarikata u Bosni koji je tokom povijesti baštinio i širio Mevlanine ideje i tradiciju. ■

Sedad Dizdarević

MEVLANA AND THE MEVLEVI IN BOSNIA

Summary

Mevlana Jalaluddin Rumi, probably the greatest and the most important teacher, Gnostic and poet in the world, created and left behind him an important mark in the history of Islamic and world culture and civilisation.

His influence spread across the world in two ways – through his writing, primarily the ‘Mesnevi’, and the Mevlevi *tariqat*, which cherished and spread his thought and rich tradition, engendered from historical and pseudo-historical sources. Numerous researchers such as Reynolds Nicholson, Annemarie Schiimmel, Abdulbaki Golpinarli, Ikbal Afzal, Abdulhuseyn Zarinkub and, more recently, Franklin Luis, have written about the role of Mevlana, his work and the Mevlevi *tariqat* in different historical periods, different parts of the world and different cultural centres.

In our country, professor Dzermal Cehajic, as well as Sulejman Kemura, Slobodan Ilic, Mahmud Traljic and others, produced key works on the topic. However, in light of the significance and impact of ‘Mesnevi’ and the Mevlevi *tariqat* in BiH

²⁰ Abdulhusejn, Zarinkub, “Vrijednost sufijskog naslijeđa”, Teheran, Emir Kebir, 1380., str. 170

²¹ Fehim, Nemetak, Ibid, str. 116

in terms of creation and development of Islamic culture, this area requires further elaboration. It should be noted that in our history, Mevlana and his 'Mesnevi' were forerunners of Islamic *tasawwuf* in Bosnia and Herzegovina. The greatest researcher of *tasawwuf* in former Yugoslavia, the late Dzemal Čehajić, argued that the Mevlevi *tariqat* played a key role in the spread of Islam and Islamic culture in BiH in the first century of the Ottoman rule.

This paper tries to shed more light on this fact, as well as some other issues related to the Mevlevi *tariqat* and Mevlana, i.e. his 'Mesnevi', in BiH.

Key words: Mevlana Jalaluddin Rumi, the Mevlevi *tariqat*, Mesnevi, Bosnia and Herzegovina ■

Izvori i literatura

a) bosanski izvori

1. Abadžić-Navaey, Azra, **Utjecaj mevlvizma u razvoju divanske književnosti**, Beharistan 3/4, str. 65-81
2. Alispahić, Zehra, **Mjesto divno kao rajska bašča**, Beharistan br. 1, str. 166-179
3. Čehajić, Dzemal, **Bektašije i islam u BiH**, Anali GHB biblioteke, knj.V-VI, 1978., str. 91-98
4. _____, **Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na BiH**, Orijentalni institut, Sarajevo, 1986.
5. _____, **Društveno-politički, religiozni, književni i drugi aspekti derviških redova u jugoslovenskim zemljama**, POF 34/1984., 1985. god., str. 93-113
6. _____, **Neke karakteristike učenja Dželaluddina Rumija i nastanak derviškog reda Mevlevija, Mevlevije u BiH**, POF XXIV, 1974.-1976., str. 86-106
7. **Domaći pisci tesavufskih radova**, Šebi Arus, Sarajevo, 1986., str. 33-63.
8. Gadžo-Kasumović, **Mevlevijska tekija Isa-bega kao koordinator humanitarnih, kulturnih i privrednih aktivnosti**, Beharistan, br. 2, 2001., str. 25.-38.
9. Guli, Muhamed Abdullah, **Mevlevihani u Sarajevu i Fadil-paša Šerifović**, Islamska misao, str. 46.-48.
10. Handžić, Mehmed, **Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana**,

- Državna štamparija, Sarajevo 1933.
11. Ilić, Slobodan, **Mevlevije u Bosni**, Islamska misao IV/1982., br. 44., str. 49.-50.
 12. Kamenica, Edina, **Sedam turbeta za sedam deda**, Kelamu Šifa, br. 3., okt./nov. 2004., Hastahana - Tekija Mesudija, str. 42.-45.
 13. Kasumović, Ismet, **Ali dede Bošnjak**, El Kalem, 1994.
 14. Kemura, Sulejman, **Mevlevijski dergah**, prijevod Gadžo-Kasumović, Azra, Beharistan 3/4, 2001., str. 157.-163.
 15. Mahmutćehajić, Rusmir, **Dobra Bosna**, Zagreb, 1997.
 16. 26-Mostarac, Fevzi, **Bulbulistan**, prijevod Džemal Čehajić, Sarajevo, Kulturni centar I. R. Iran u BiH, 2003.
 17. Mujezinović, Mehmed, **Neki naši književnici Mevlevije**, Preporod, VI, br.1, 1975., str.5
 18. Nametak, Fehim, *Divanska književnost*, Orijentalni institut, Sarajevo 1997.
 19. _____, **Pregled književnog stvaralaštva bosansko-hercegovačkih muslimana na turskom jeziku**, El Kalem, Sarajevo, 1989.
 20. Šabanović, Hazim, **Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima**, Svjetlost, 1973.
 21. Trako, Salih, **Predavanje Mesnevije i Mesnevihani u Sarajevu**, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knj..V-VI, 1978., str. 221.-225.
 22. Traljić, Mahmud, **Bibliografija radova o tesavufu, tarikatima i tekijama objavljenim na našem jeziku**, Islamska misao, avgust, 1989.
 23. Traljić, Mahmud, **Doprinos Mevlevizma islamskom životu u Sarajevu danas**, Šebi Arus, Sarajevo, 1986., str.20-22
 24. Zlatar, Behija, **Tekije u Sarajevu u XVI i XVII stoljeću**, Beharistan, br..3/4, 2001., str..146.-155

b) strani izvori

1. Afzal, Ikbal, **Mevlanin uticaj na islamsku kulturu**, prijevod na perzijski jezik Muhammed Rafii Mehrabadi, Teheran, Atai, 1363.
2. Čaršili, Ismail Haki Arzan, **Povijest Osmanlija**, prijevod na perzijski jezik Iredž Noubahat, tom 1, Teheran, Kejhan, 1375.
3. Džaferi, Muhamed Taki, **Mevlana i svjetonazori**, drugo izdanje, Teheran, Be'sat, 1358.
4. Furuzanfar, Bediuzeman, **Život Mevlane Dželaluddina Muhammeda Belhija poznatog kao Mevlevi**, peto izdanje, Teheran, Zavvar, 1373.
5. Golpinarli, Abdulbaki, **Mevlana Dželaluddin – život, filozofija, djelo i**

- izbor**, prijevod Teufik Subhani, treće izdanje, Teheran, Pažuhešgahe ulume ensani ve motaleate farhangi, 1375.
6. Golpinarli, Abdalbaki, **Mevlevije nakon Mevlane**, prijevod na perzijski Teufik Subhani, prvo izdanje, Teheran, Našre elmi, 1382.
 7. Luis, Bernard, **Istanbul i civilizacija Osmanske imperije**, prijevod na perzijski Mahmelek Behar, Teheran, Šerkate entešarate elmi ve farhangi
 8. Luis, Franklin, **Mevlana jučer, danas, Istok i Zapad**, prijevod na perzijski Farhad Farohmanfar, Teheran, Salis, 1383.
 9. Schiimmel, Annemarie, **Gnostičke dimenzije islama**, prijevod na perzijski Abdurahim Gouhari, četvrto izdanje, Teheran, Našre ferhange islami, 1381
 10. Zarinkub, Abdulhusejn, **Vrijednost sufijskog naslijeđa**, osmo izdanje, Teheran, Emir Kebir, 1380.